

Модель дій сил і засобів Державної прикордонної служби України в період ускладнення воєнно-політичної обстановки та загрозовий період

Резюме. У статті на підставі загальних режимів функціонування Державної прикордонної служби України визначено завдання та побудовано модель дій сил і засобів Державної прикордонної служби України в період ускладнення воєнно-політичної обстановки та загрозовий період.

Ключові слова: Державна прикордонна служба, ускладнення воєнно-політичної обстановки, загрозовий період, завдання, модель дій.

Постановка проблеми. В сучасних історичних реаліях значно зростає роль Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ), яка є важливою складовою забезпечення національної безпеки, і разом з іншими військовими формуваннями й органами державної влади складає ядро Сектору безпеки і оборони (далі – СБО).

Під військовим формуванням СБО у статті розуміємо – створену відповідно до законодавства України сукупність військових з'єднань і частин та органів управління ними, які комплектуються військовослужбовцями і призначені для оборони України, захисту її суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недоторканності у разі збройної агресії, збройного конфлікту чи загрози нападу шляхом безпосереднього ведення воєнних (бойових) дій.

Роль, місце та функції ДПСУ у забезпеченні безпеки державного кордону (далі – ДК) були закладені ще у 1991 році, з прийняттям Законів України “Про державний кордон України” [1], “Про Прикордонні війська України” [2], уточнені в Конституції України [3], Законі України “Про Державну прикордонну службу України” [4], та інших законодавчих документах [5-7]. На сьогодні ДПСУ України забезпечує реалізацію визначених функцій [4] щодо забезпечення недоторканності ДК та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

Анексія Російською Федерацією (РФ) Автономної Республіки Крим, терористична діяльність диверсійних груп та радикально налаштованих сепаратистів на сході країни змусили визначити нові пріоритети у розвитку ДПСУ, а в органах управління і органах

ДПСУ проведено ряд визначених заходів щодо нарощування їх потенціалу [7].

Крім того, кожний новий збройний (воєнний) конфлікт примушує коректувати моделі застосування органів (підрозділів) військових та правоохоронних формувань СБО, зокрема, ДПСУ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Застосуванню сил і засобів прикордонного відомства в період ускладнення воєнно-політичної обстановки та загрозовий період присвячено ціла низка робіт [8-12]. В них розглядалися питання застосування Прикордонних військ України в період загострення воєнно-політичної обстановки, при підготовці та веденні оборонних операцій початкового періоду війни, у локальних війнах і збройних конфліктах ХХ століття.

Разом з цим слід зауважити, що дослідження моделі функціонування сил і засобів органів ДПСУ в сучасних збройних конфліктах, “гібридних війнах”, ще не проводилось, а низка актуальних і практично значущих проблем у цій сфері потребують детальної уваги дослідників і потребують подальшої розробки.

Необхідність дослідження зазначеного питання, як складової частини теорії оперативного мистецтва ДПСУ, викликана і істотними змінами в характері та змісті останніх війн і локальних конфліктів (військове протистояння в Чечні, Російсько-Грузинський конфлікт 2008 року, проведення антитерористичної операції (“гібридна війна”) на сході України та ін.).

Відсутність досліджень цього аспекту значно знижує ефективність функціонування ДПСУ в умовах загострення воєнно-політичної обстановки, результативність її діяльності при виконанні завдань із забезпечення безпеки ДК.

Зазначене обумовлює необхідність і актуальність даної статті.

Мета статті полягає в уточненні завдань та розробці моделі дій сил і засобів ДПСУ в період ускладнення воєнно-політичної обстановки та загрозовий період.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення безпеки ДК – складний і динамічний процес, який передбачає залучення значної кількості різних за складом, призначенням та можливостями сил і засобів СБО. Аналіз законодавчих та нормативних документів [4, 6, 8, 13-17, 22-25], наукових праць [18, 19], узагальнення досвіду проведення АТО [20, 21] дає можливість визначити основні типові завдання, що покладені на Збройні Сили України, Національну гвардію України, Службу безпеки України та ДПСУ з метою забезпечення безпеки ДК та зробити опис моделі дії сил і засобів ДПСУ та інших військових формувань СБО у зазначені періоди.

Під моделлю дій сил і засобів ДПСУ з протидії загрозам, що виникають, у статті розуміємо опис процесу оперативно-службової діяльності, що відображає його призначення, складений з метою вивчення його властивостей, особливостей функціонування у взаємодії з внутрішніми та зовнішніми елементами. Модель дій відображає послідовність і зміст етапів роботи, сукупність процедур, сил і засобів, які залучаються, і взаємодію учасників процесу, що досліджується.

Сутність моделі полягає в тому, що із загостренням воєнно-політичної обстановки завдання, щодо забезпечення безпеки ДК, зокрема: охорона ДК, припинення провокаційних дій на ДК, боротьба з ДРС, іншими озброєними формуваннями агресора та антидержавними незаконно утвореними озброєними формуваннями (далі – АНУОФ) й ін. в межах контрольованого прикордонного району (далі – КПР), буде здійснюватися силами і засобами ДПСУ самостійно із залученням підрозділів посилення (резервів).

Сили і засоби ДПСУ будуть виконувати поставлені завдання з урахуванням побудови ДК в межах КПР, а також в пунктах пропуску через ДК. Особовий склад прикордонних загонів (далі – ПЗ), відділів прикордонної служби та інших підрозділів, призначених для безпосередньої охорони ДК, для виконання інших завдань у даний період не залучаються.

У даний період охорона ДК у відповідності до обстановки здійснюється, як

правило, в посиленому варіанті визначеною штатною чисельністю мирного часу, резерви одержують завдання і діють для забезпечення зменшення рівня небезпеки.

Для підсилення підрозділів, що безпосередньо здійснюють охорону ДК, з органів (підрозділів) ДПСУ будуть залучатись бойові резерви (оперативно-бойові прикордонні комендатури, прикордонні комендатури швидкого реагування), які будуть використовуватись, як безпосередньо для посилення охорони ДК, так і на ділянках ДК, де можливі збройні вторгнення на територію України, збройні конфлікти (озброєні провокації).

Для посилення охорони ДК, проведення прикордонних пошуків (операцій) від визначених планами військових формувань СБО, які знаходяться в зоні відповідальності, начальникам ПЗ доцільно передавати підрозділи посилення чисельністю до посиленої механізованої роти для дій в смугах відповідальності частин прикриття ДК.

При подальшому загостренні воєнно-політичної обстановки, у загрозовий період, в випадку безпосередньої загрози виникнення збройного (воєнного) конфлікту, для припинення збройних та інших провокацій на ДК, боротьби з ДРС, іншими озброєними формуваннями агресора та АНУОФ і з метою забезпечення розгортання військ прикриття ДК, крім підрозділів посилення, начальникам ПЗ необхідно передавати загоны підтримки чисельністю до посиленого механізованого батальйону.

Підрозділи посилення (загоны підтримки) будуть брати участь у:

веденні пошукових дій у районах можливого знаходження ДРС, інших озброєних формувань агресора та АНУОФ з метою їх виявлення, затримання або знищення;

блокуванні (прикритті) районів можливого знаходження ДРС, інших озброєних формувань агресора та АНУОФ, а також районів виникнення надзвичайних ситуацій на ДК і в пунктах пропуску (контрольних пунктах в'їзду-виїзду);

розчленуванні і видворення великих мас цивільного населення;

припинення провокаційних дій проти органів (підрозділів) ДПСУ;

знищенні невеликих груп противника який вторгся на територію України;

забезпеченні висунення і розгортання військ (сил) прикриття ДК.

Для управління та координації спільних дій сил і засобів ДПСУ та виділених підрозділів

посилення (загонів підтримки) на пункти управління ПЗ будуть виділятися оперативні групи (представники) від відповідних військових формувань із необхідними засобами зв'язку, охорони і забезпечення.

Бойовий склад підрозділів посилення (загонів підтримки), оперативних груп, порядок і сигнали їх виклику, маршрути висування пункти зустрічі, райони і час зосередження, завдання, порядок зв'язку і терміни оперативного підпорядкування визначатиметься керівництвом ДПСУ, за погодженням з відповідним керівництвом військових формувань СБО на підставі розроблених планів взаємодії в мирний час.

В цей же час в інтересах охорони ДК визначені планами військові формування СБО:

активізують візуальне та інші види спостереження за місцем несення служби підрозділами ДПСУ;

надають допомогу силам та засобам ДПСУ у підтриманні режимних заходів на ДК (у КТР);

виставляють тимчасові блокпости на тилових підступах до ДК;

приймають участь в блокуванні (прикритті) районів (рубежів), в пошуку, затриманні (знищенні) ДРС, інших озброєних формувань агресора та АНУОФ;

проводять заходи з посилення охорони пунктів дислокації військових формувань, важливих військових об'єктів і підступів до них.

При виявленні порушників ДК, ДРС, інших озброєних формувань агресора та АНУОФ проводяться прикордонні пошуки, які можуть перерости в прикордонну операцію, специфічною особливістю якої є дії, які не мають яскраво вираженого характеру збройної боротьби.

У випадках масового прориву порушників ДК, ДРС, інших озброєних формувань агресора та АНУОФ відповідним керівництвом ДПСУ може бути прийнято рішення на проведення декількох операцій, при цьому вони можуть здійснюватися одночасно або послідовно.

З переходом на посилену охорону ДК визначені планами військові формування СБО проводять відповідні заходи щодо посилення охорони пунктів дислокації військ, важливих об'єктів і підступів до них, а також підвищенню бойової готовності підрозділів посилення (загонів підтримки).

Під час оперативно-службової діяльності сили і засоби ДПСУ беруть участь

у виконанні завдань з охорони ДК в повітряному просторі як допоміжні пости в системі протиповітряної оборони держави. Виходячи з цього, при виявленні порушення ДК в повітряному просторі підрозділу ДПСУ:

негайно сповіщають про це найближчі підрозділи і командні пункти військ протиповітряної оборони Збройних Сил України;

надають військам протиповітряної оборони канали зв'язку для передачі донесень відповідно до розробленої схеми;

організують пошук по маршруту польоту літального апарату, складають схему і опис порушення ДК.

Всебічне забезпечення підрозділів посилення, а також загонів підтримки здійснює керівництво військових формувань СБО від яких вони виділені. Медичне забезпечення підрозділів посилення (загонів підтримки) в період перебування їх в підпорядкуванні ПЗ, здійснюється медичними службами ПЗ. Медичні служби взаємодіючих військових формувань надаватимуть допомогу в евакуації поранених і хворих в підлеглі їм медичні установи і частини, а також іншу необхідну допомогу.

З огляду на той факт, що відповідальність за охорону ДК в мирний час (з ускладненням воєнно-політичної обстановки, загрозливий період) покладено на ДПСУ, планування, організацію управління і взаємодії, координацію діяльності військових формуванням СБО в інтересах охорони ДК в цей період буде здійснювати відповідне командування ДПСУ. Безпосереднє керівництво діями підрозділів охорони ДК, резервів, підрозділів посилення (загонів підтримки) буде здійснюватися начальниками ПЗ в своїх смугах відповідальності.

В цей період управління і взаємодія між силами і засобами ДПСУ і визначеними планами військовими формуваннями СБО організовується штатними органами управління зазначених військових формувань. Для організації управління і взаємодії використовується існуюча система зв'язку мирного часу. Зв'язок організовується з використанням радіо і провідних засобів зв'язку.

Зв'язок з підрозділами посилення (загонами підтримки), які виділяються від визначених планами військових формувань СБО організовується органами управління ДПСУ, для чого, в разі необхідності, офіцери зв'язку від ПЗ з засобами зв'язку та документами прихованого управління військами направляються в підрозділи

посилення (загони підтримки). Для забезпечення дій сил і засобів розвідки в органи управління ДПСУ необхідно направляти офіцерів від відповідних частин (підрозділів) розвідки.

Для управління підрозділами посилення (загонами підтримки) в ході виконання завдань, штаби взаємодіючих військових формувань, командири відповідних підрозділів повинні готувати карти з кодуванням, встановленим в органах управління ДПСУ.

Висновки. Таким чином запропонована модель дозволить підвищити обґрунтованість і оперативність прийняття рішень на застосування сил і засобів ДПСУ, інших військових формувань СБО та вирішити багато питань, пов'язаних з забезпеченням їх чіткої взаємодії при виконанні завдань.

Перспективами подальших досліджень вважаємо розробку методичного апарату для побудови моделей функціонування сил і засобів ДПСУ в умовах особливого періоду при введенні воєнного стану та планів територіальної оборони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України “Про Державний кордон України”. Законодавство України, сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>
2. Закон України “Про Прикордонні війська України”. Законодавство України, сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] // <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1779-12/ed19960710>
3. Конституція України : Закон України. – К. : ВВР, 1996. – № 30, ст. 141.
4. Закон України “Про Державну прикордонну службу України”. Законодавство України, сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=661-15>.
4. Концепція інтегрованого управління кордонами [Електронний ресурс] Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 1149-р // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2031-2010-%D1%80> – Заголовок з екрану.
5. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 04 березня 2016 року № 92/2016 “Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України”. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/922016-19832>.
6. Стратегія розвитку Державної прикордонної служби України. Сайт Державної прикордонної служби України. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://dpsu.gov.ua/ua/activities/projects_acts/projects_acts_140.htm. – Заголовок з екрану.
7. Олексієнко Б. М. Оперативно-бойове застосування об'єднань і з'єднань Прикордонних військ у фронтовій оборонній операції початкового періоду війни. Дисертація, доктора військ. наук. – Хмельницький АПВУ, –1996. – 328 с.
8. Богущ О. В. Дії військ напряму Прикордонних військ України щодо забезпечення оперативного розгортання загальновійськових з'єднань і об'єднань в загрозовий період. Дисертація канд. військ. наук. Хмельницький АПВУ, – 1997. – 155 с.
9. Кушніренко О. І. Дії з'єднань і частин напряму Прикордонних військ України у складі військ прикриття. Дисертація канд. військ. наук. Хмельницький АПВУ, -1997. – 236 с.
10. Баратюк В. І. Охорона державного кордону прикордонним загоном в умовах загострення соціально-політичної обстановки. Дисертація канд. військ. наук. Хмельницький АПВУ. – 1996. – 133 с.
11. Голінко В. В. Завчасна підготовка з'єднань і частин військ напряму Прикордонних військ України к діям у період різкого загострення воєнно-політичної обстановки. Дисертація канд. військ. наук Хмельницький АПВУ, – 1997. – 230с.
12. Закон України “Про основи національної безпеки України”. Законодавство України, сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=964-15>.
13. Закон України “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію” Законодавство України, сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>.
14. Закон України “Про правовий режим воєнного стану” Законодавство України, сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс] // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.
15. Указ Президента України “Про Стратегію національної безпеки України” (Із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 389/2012 від 08.06.2012) – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>
16. Закон України “Про оборону України”. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 9, ст.106. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>
17. Обґрунтування рекомендацій щодо підвищення ефективності виконання завдань органами (підрозділами) охорони державного кордону Державної прикордонної служби України в особливий період : звіт з НДР “Виконання завдань” [шифр 215-0004 І]. - Хмельницький : НАДПСУ, 2015. - 131 с.
18. Обґрунтування рекомендацій щодо застосування сил і засобів Державної прикордонної служби України в умовах особливого періоду : звіт з НДР “Застосування” [шифр 215-0021 І]. – Хмельницький : НАДПСУ, 2015. – 130 с.

19. Ананьїн О. В. Досвід бойових дій органів (підрозділів) Державної прикордонної служби України під час проведення антитерористичної операції: інформаційно-аналітичні матеріали. – Київ : Адміністрація ДПСУ, 2015. – 55 с.
20. Ананьїн О. В. Органи (підрозділи) Державної прикордонної служби України у системі оборони (охорони) державного кордону в умовах сучасного збройного конфлікту: інформаційно-аналітичні матеріали. – Київ : Адміністрація ДПСУ, 2015. – 25 с.
21. Указ Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015 “Про Воєнну доктрину України” : [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443> – Заголовок з екрану.
22. Закон України “Про Збройні Сили України”. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 9, ст.106. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>.
23. Закон України “Про Національну гвардію України”. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2014, № 17, ст.594. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/876-18>
24. Закон України “Про Службу безпеки України”. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 27, ст.382) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>

Стаття надійшла до редакції 26.06.2017

Івашков Ю. Б., к.пед.н., доцент

Национальная академия Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого, Хмельницкий

Модель действий сил и средств Государственной пограничной службы Украины в период осложнения военно-политической обстановки и угрожаемый период

Резюме. В статье на основании общих режимов функционирования Государственной пограничной службы Украины определены задачи и построена модель действий сил и средств Государственной пограничной службы Украины в период осложнения военно-политической обстановки и угрожаемый период.

Ключевые слова: Государственная пограничная служба, осложнение военно-политической обстановки, угрожаемый период, задачи, модель действий.

Y. Ivashkov, Ph.D, assistant professor

National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bogdan Khmelnytsky, Khmelnytsky

The forces and facilities action model of the State Border Guard Service of Ukraine in the period of military and political situational complication and threatening period

Resume. In the article, the tasks have been defined and the forces and facilities action model of the State Border Guard Service of Ukraine in the period of military and political situational complication and threatening period has been developed, on the basis of the general operating modes.

Keywords: State Border Guard Service, military and political situational complication, threatening period, tasks, action model.